

נגישות באוניברסיטה הפתוחה

נגישות אקדמית וטכנולוגית ונגישות לאנשים עם מוגבלות

אבן הפינה של פעילות האוניברסיטה הפתוחה היא הסרת המכשולים העומדים בפני הסטודנטים בדרכם לרכישת השכלה גבוהה. נגישות היא אחד המאפיינים הבולטים ביותר בלימודים באוניברסיטה הפתוחה, ופנייה רבות ומגוונות – היא משתרעת על מרחב גדול מאוד של תחומים. אם להזכיר רק מעטים מהם, מדובר תחילה בנגישות בעצם הקבלה לאוניברסיטה הפתוחה: היא מאפשרת לכל המעוניין ללמוד באקדמיה לעשות זאת. נוסף על כך, נגישות חשובה לכל מי שגר הרחק ממוסדות להשכלה גבוהה, או מתגורר בחו"ל, ויכול ללמוד באמצעות הכלים שמעמידה לרשותו האוניברסיטה, כולל ספרי לימוד, הגשת מטלות מרחוק, הפעלת מרכזי לימוד ברחבי הארץ, צפייה בשידורי שיעורים מרחוק וכל המערך הטכנולוגי שפותח בה לצורכי ההוראה מרחוק.

שערי ההשכלה הגבוהה באוניברסיטה הפתוחה נגישים גם לאנשים עובדים, או לכאלה שעקב מחויבויות אחרות אינם יכולים להתייצב ללמוד בשעות מוכתבות. נגישות נוצרת גם בזכות מלגות אשר מוענקות לסטודנטים שידים אינם משגת לשלם את שכר הלימוד באוניברסיטה. נגישות היא גם מילת המפתח ומרכיב חיוני עבור סטודנטים עם מוגבלות: לחלקם חיוני ללמוד מהבית, כי הם אינם יכולים להגיע למרכז לימוד. אחרים נהנים מסידור הלימודים והמתקנים כך שיתאימו לאדם עם מוגבלות. בעמודים אלה נעמוד על השימוש בטכנולוגיות השונות, במיכשור נייד, וברשת האינטרנט ובשיעורים משודרים – כולם מסייעים לקידום הלימודים האקדמיים. כמו כן, נציג את החידושים בתחום ההנגשה לאנשים עם מוגבלות.

“אסטרטגיית האינטרנט של האו”פ מגשימה את חזון הנגשת האקדמיה לציבור הרחב”

כך אומרות זיוה ברוידא, ראשת מינהל המיחשוב באוניברסיטה הפתוחה, ועדנה טל-אלחסידי, ראשת המרכז לשילוב טכנולוגיות בהוראה מרחוק (שה”ם) באוניברסיטה הפתוחה. הראיון אתן נערך בעקבות זכיית אתר האוניברסיטה הפתוחה במקום הראשון בקטגוריית אקדמיה ומכללות בתחרות השנתית של אתרי האינטרנט והמובייל, **Webi Awards 2013**. הדשא בקמפוסים בישראל עודנו ירוק, והסטודנטים ממלאים את אולמות הלימוד באוניברסיטאות, אבל נראה שהדיגיטל משנה את פני האקדמיה בישראל ואת חוויית הלימוד של הסטודנט. כך עולה מריאיון משותף עם זיוה ברוידא, ראשת מינהל המיחשוב באוניברסיטה הפתוחה, ועם עדנה טל-אלחסידי, ראשת המרכז לשילוב טכנולוגיות בהוראה מרחוק (שה”ם) באוניברסיטה הפתוחה. הראיון עמן נערך בעקבות זכיית האוניברסיטה הפתוחה במקום הראשון בקטגוריית אקדמיה ומכללות בתחרות השנתית של אתרי האינטרנט והמובייל, **Webi Awards 2013**.

במעמד חלוקת הפרסים ציין יו”ר חבר השופטים, עידו לוי, מנכ”ל “גלובל מרקטפלייס”: “אתר האינטרנט של האוניברסיטה הפתוחה הוא אתר רב-שירותים ובעל ממשק משתמש ידידותי, והוא יוצר חוויית גלישה נפלאה ללקוחות”.

מובן שהשימוש בטכנולוגיות באוניברסיטה הפתוחה הוא רחב הרבה יותר, וכולל שימושים מגוונים ביותר, רבים מהם חדשניים בנוף האקדמיה בישראל; לדוגמה, השימוש הרחב שנעשה באוניברסיטה בהתאמת חוויית הלמידה למובייל – טלפונים חכמים וטאבלטים, פרויקט המרת הספרים הכתובים לספרים דיגיטליים, והשימוש הרחב שנעשה בוידאו כתחליף לשיעורים וכתוספת משמעותית לחומר הלימוד הכתוב.

“במרכז העשייה שלנו נמצא הסטודנט”

“עברונו, האינטרנט הוא חוליה חשובה בתפיסת המיחשוב, שהיא נגזרת של חזון האוניברסיטה הפתוחה – הגברת הנגישות להשכלה גבוהה באמצעות הנגשת השירותים האקדמיים, השירותים תומכי ההוראה, והשירותים המינהליים, מכל מקום ובכל זמן”, אומרת זיוה ברוידא. “במרכז העשייה שלנו נמצא הסטודנט, וסביבו בנינו מערך טכנולוגי מתקדם לאספקת שירותים במיגון של ערוצים מקוונים. למעשה,

לכלול ספרים דיגיטליים, גישה למפגשי הנחיה חיים, להקלטות של מפגשים, להרצאות וידאו של מומחים, ועוד. אתרי הקורסים גם מאפשרים לסטודנטים שלנו לקיים אינטראקציה בינם לבין עצמם ובינם לבין סגל ההוראה של הקורס - באמצעות קבוצות דיון, צ'אט, בלוג, לוח הודעות, ועוד. כל אלה מאפשרים קיום תקשורת רציפה בין המשתתפים, ומקדמים שיח פעיל וזמין המסייע בתהליך הלמידה, דבר משמעותי במיוחד לסטודנטים שלומדים לבד מהבית, היא מוסיפה.

חלק מהפעילות האקדמית לימודית פתוחה בחינם גם לקהל הרחב באמצעות מיזמים בינלאומיים, ומהווה אמצעי להגשמת חזון האוניברסיטה - הנגשת הידע האקדמי לציבור ללא תמורה וללא כוונת רווח. האוניברסיטה מציעה כיום קורסי MOOC (Massive Open Online Course) בארבע שפות, כחלק ממגמה שזוכה לתשומת לב רבה בשנתיים האחרונות בהשכלה הגבוהה בעולם. מיזם נוסף הוא פא'ר (פתיחת אוצרות רוח), המציע, באמצעות האתר שלו, גישה חופשית לעשרות ספרים דיגיטליים, ספרים קוליים, ועזרי למידה של האוניברסיטה הפתוחה.

"אחד האתגרים המרכזיים בשימוש בטכנולוגיה למטרות למידה הוא הכנת התשתיות לסטודנטים של מחר", מסכמת טל-אלחסידי. "הסטודנטים של העשור הבא כבר נולדו לתוך האינטרנט ולתוך החוויה הדיגיטלית. עלינו, כאקדמיה, מוטלת החובה להשתמש בכל הכלים שהטכנולוגיה מציעה לנו כדי לחדש את פְּנִיָה של האקדמיה, והאינטרנט הוא אחד האמצעים המרכזיים בתהליך התחדשות כזה".

המאמר הופיע במגזין **Information World**

סטודנט באוניברסיטה הפתוחה יכול כיום לקבל את כל השירותים הנדרשים לו בצורה מקוונת, משלב ההתעניינות ועד סיום הלימודים לתואר. המערכות שלנו מאפשרות תכנון לימודים, רישום מקוון לאוניברסיטה ולקורסים, רישום למבחנים, קבלת מידע על מפגשי לימוד, הגשת ערעור על ציונים, הגשת מטלות, לימודים בסביבת למידה מקוונת ועוד. סטודנט של האוניברסיטה הפתוחה יכול להיות בקצוות המדינה, ואף מחוץ לגבולותיה, אך הוא מקבל את כל השירותים הנחוצים לו בנוחות וביעילות באמצעות הרשת, מוסיפה ברוידא.

דוגמאות לכך הן מערכת שאילת"א - הפורטל האישי של הסטודנט באינטרנט ושער לכל השירותים המקוונים, והאפליקציה הסלולרית של האו"פ, המציעה לסטודנט שירותים נבחרים. על פי נתוני השנה האחרונה, כ-11,000 סטודנטים נכנסים בממוצע מדי יום ביומו למערכת, היו כ-440,000 הרשמות, פניות ובקשות שירות באמצעותה, בוצעו כ-330,000 מטלות מקוונות, ונשלחו מיליוני הודעות, בדוא"ל וב-sms.

סביבת הוראה ולמידה מקוונת

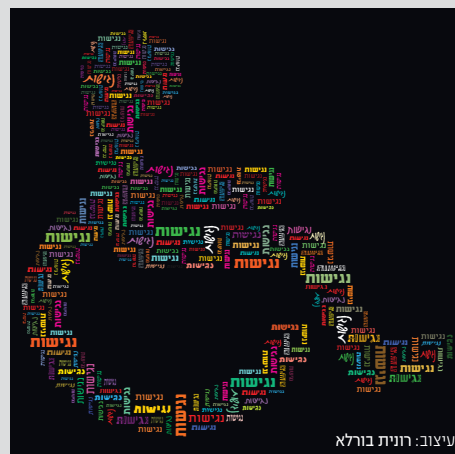
"אנחנו מציעים לסטודנטים שלנו חופש בחירה שכמעט ואינו קיים במוסדות אקדמיים אחרים - להשתתף במפגש הנחיה פרונטלי או במפגש חי מהבית, או לצפות בהקלטה של המפגש במועד שנוח להם, ללמוד מספר מודפס או מספר דיגיטלי, ואף להאזין לספר קולי", אומרת עדנה טל-אלחסידי. "בחרנו באינטרנט כפלטפורמה מרכזית ליצירת סביבת למידה מקוונת, כזו שיכולה לשמש חלופה איכותית ואמיתית עבור הסטודנטים שלנו לצורת הלמידה הקלאסית. כך, לדוגמה, אנו מפעילים כ-700 אתרי קורסים המכילים חומרי לימוד מגוונים, ויכולים

נגישות לסטודנטים עם מוגבלות באוניברסיטה הפתוחה

יום ההנגשה הבינלאומי לאנשים עם מוגבלות: אתגרים ופתרונות

- ★ ישנם 1,440,000 אנשים עם מוגבלויות בישראל
- ★ ישנם 700,000 אנשים עם מוגבלות קשה שלא נגישות אינם יכולים לתפקד
- ★ ב־1 מכל 10 משפחות בישראל יש אדם עם מוגבלות
- ★ עם בעיות נגישות מתמודדים גם קשישים, הורים עם עגלות תינוק, ילדים, ואנשים כבדי משקל

יום ההנגשה הבינלאומי לאנשים עם מוגבלות צוין ביום עיון חווייתי באוניברסיטה הפתוחה, בשיתוף עם העמותה "נגישות ישראל" והמוסד לביטוח לאומי. את פעילויות היום ליוותה תערוכה שהכינה ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה על מנת להדגיש את חשיבות הנגישות ומתן ההזדמנויות השוות גם לאנשים עם מוגבלות.

עיבוד: רונית בורלא

עו"ד רימון הדגישה את הצורך ביצירת רצף של נגישות - לא רק כזה המובן מאליו, כמו חנייה, ראמפות גישה, מעליות או שירותים. כך, לדוגמה, חנייה מיוחדת לא תועיל אם לא תהיה בצדה הנמכה ממקום החנייה ברחוב, אשר תאפשר עלייה למדרכה. עוד הדגישה את חשיבותה של כל קשת נגישות השירות, ובין היתר השימוש בטכנולוגיות (למשל, כיום, עיוורים אינם תלויים עוד בכתב ברייל, ולרשותם עומדים חומרים מוקראים, הקראות מחשב וכריזות קוליות), מוקדי טלפון, אתרי אינטרנט עם מאפיינים מיוחדים, פרסום ומידע, שילוט עם צבעים ברורים וחיצים, וכן הנחיות ברורות. ישנו מכלול של נושאים הדורשים תשומת

עו"ד מיכל רימון, מנכ"לית העמותה "נגישות ישראל", סקרה את ההיבטים הרבים של ההנגשה לאנשים עם מוגבלות. המטרה, ציינה עו"ד רימון, היא לא רק להפוך את המתקנים, את המעליות ואת השירותים לנגישים, אלא גם לשלב אנשים עם מוגבלות בחברה מתוך שוויון, בזכות, בכבוד, ובמקסימום עצמאות. היא עמדה על מיגוון המוגבלויות שמהם סובלים בני אדם - מהן גלויות לעין, כמו מוגבלות תנועתית המחייבת שימוש בכיסא גלגלים, ואחרות שלא תמיד נראות לעין, כמו מוגבלות בשמיעה ובראייה, מוגבלות נפשית, מוגבלות קוגניטיבית, או ליקוי למידה.

סדנת התנסות במוגבלויות

לאחרונה אושרו תקנות הנגישות החלות על המבנים ועל השירות. מהתקנות ייכנסו לתוקף באוקטובר 2015. האוניברסיטה הפתוחה מובילה את אתר המידע של מיזם "מהפכה בהשכלה" שעל פיו פועלים 13 מוסדות אקדמיים ובשנה הבאה יצטרפו מוסדות נוספים.

ד"ר חיים סעדון מסביר, שמדובר לא רק בהתאמה בכל מתקן, כגון כיתה או ספרייה, אלא גם בהתאמה של כל הציוד והאביזרים הנמצאים בכיתה, און-ליין, במחשב, ובכל סביבה הקשורה ללמידה - כדי לענות על הצרכים של סטודנטים עם מוגבלות. למשל, עט חכם יכול להקליט את ההרצאה, הסטודנט כותב כותרות במחברת מיוחדת, מניח את העט על מילה, והעט משמיע את החלק של ההרצאה בנושא זה; במכשיר ט"ס - טלוויזיה במעגל סגור, יכול הסטודנט להגדיל את האות לגודל שהוא יכול לקרוא; תוכנה יכולה לקרוא בקול רם חומר באנגלית או בעברית; מרצה יכול לכתוב על לוח חכם, והחומר יכול לעבור אוטומטית למחשבו של הסטודנט עם מוגבלות. בנוסף הוקם באוניברסיטה הפתוחה מרכז השאלה לסטודנטים שאינם יכולים להגיע למפגשי הנחיה.

אריה ברנר, שאיבד את מאור עיניו לפני 17 שנה, מגיע לכיתה בחיפה עם כלב נחיה. אומר אריה: "עד עכשיו הקלטתי את ההרצאות ופענחתי את ההקלטות. עכשיו, עם הכיתה הנגישה, אני יכול להביא את הלפטופ ולהקשיב להרצאה, כאשר כל המידע מועבר אוטומטית למחשב שלי. זה יסייע לי מאוד ללמוד".

בתכנון סביבה אופטימלית לאנשים עם מוגבלות התבססה האוניברסיטה הפתוחה על משוב מקיף שקיבלה מסטודנטים עם מוגבלות. נוסף על כך, חברי הסגל למדו במסגרת סדנאות וסמינרים כיצד לפתח מודעות ורגישות ראויות על מנת להבין את הצרכים המיוחדים של הסטודנטים.

האוניברסיטה הפתוחה היא בין האוניברסיטאות הבודדות שביצעה בפועל פריצות דרך בתחום זה. האוניברסיטה משלבת בתכנית הלימודים טכנולוגיות אשר מסייעות לכל הסטודנטים, והמיומנות והניסיון הרב שנצברו בה בתחום זה מסייעים להתאים את הטכנולוגיות לסטודנטים עם צרכים מיוחדים. בכך נעזרים סטודנטים עיוורים, חירשים, חולים, בעלי לקויות למידה, ובעלי מוגבלויות פיזיות אחרות.

לב מיוחדת. למשל, יש לדאוג לקיומן של עמדות מחשב בגובה כיסא גלגלים. או, אם בעמדת קבלה במקום כלשהו מוצבים לרשות הפונים רק דלפקים גבוהים, על הפקיד לעבור לצדו השני של הדלפק, לשוחח בנועם עם הפונה המרותק לכיסא גלגלים, וכך להעניק לו את השירות המבוקש.

לסיכום, ציינה, "האוניברסיטה הפתוחה היא מוסד שעשה צעדים חשובים לקידום ההנגשה ברגישות ובמקצועיות". היא העניקה לד"ר חיים סעדון, דיקן הסטודנטים, אות על פועלה של האוניברסיטה בתחום זה. בדיקנט הסטודנטים של האוניברסיטה הפתוחה פועל צוות מסור העושה כל שביכולתו על מנת לסייע לסטודנטים עם מוגבלות. "כל אחד צריך לחשוב על החלק שלו בעשייה, איך הוא יכול 'לחשוב נגיש'", מסכם ד"ר חיים סעדון.

לאחר ההרצאה התפצל הקהל הרב לקבוצות לצורך התנסות חושית חווייתית בתחושות של אנשים עם מוגבלות - בכל האמור בראייה, בשמיעה, בניידות ובקוגניציה.

תכנית ההנגשה בשיתוף עם המוסד לביטוח לאומי - מודל למוסדות אחרים

לוחות חכמים, עטים חכמים, הגדת טקסטים על מסך מחשב, ריהוט מעוצב במיוחד בכיתות מצוידות - אלה רק חלק מהאביזרים המאפיינים את הכיתות במתקני האוניברסיטה שבהן מוצעים פתרונות לסטודנטים עם מוגבלות.

עיצוב נאור שיקמון בר עמי

התנסות באביזרים אלה ואחרים, חלקם פתרונות טכנולוגיים וחלקם פשוטים וחכמים, היא חלק מתכנית משותפת של המוסד לביטוח לאומי והאוניברסיטה הפתוחה. התכנית, שנקראת "מהפכה בהשכלה", מבוססת על השקעת משאבים כספיים רבים במטרה ליצור מודלים אופרטיביים של סביבות למידה המתאימות לסטודנטים עם מיוגון של מוגבלויות, סביבות שינגישו בצורה מיטבית ומְרַבֵּית את תהליך הלמידה ככל הניתן.